

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت بهداشت، دفتر مدیریت بیماری‌های غیرواگیر، اداره سرطان
دبیرخانه ملی مدیریت سرطان

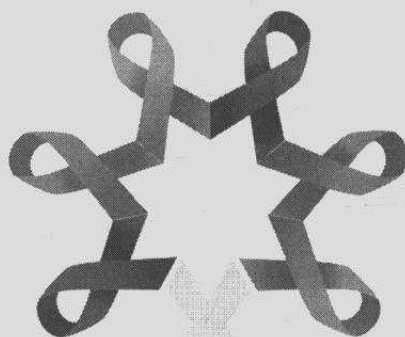
دستورالعمل برنامه ملی تشخیص زودهنگام سرطان در ایران

www.ketab.ir

نویسندگان:

دکتر علی قنبری مطلق

و همکاران

تابستان ۱۴۰۰

عنوان و نام پدیدآور	دستورالعمل برنامه ملی تشخیص زودهنگام سرطان در ایران / نویسنده: دکتر علی قنبری مطلق و همکاران؛ تهیه شده در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت بهداشت، دفتر مدیریت بیماری‌های غیرواگیر، اداره سرطان / دبیرخانه ملی مدیریت سرطان
مشخصات نشر	تهران : میرماه، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۱۲۸ ص.؛ مصور(رنگی)، جدول (رنگی)، نمودار (رنگی).
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۳۳-۴۴۹-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	پستان -- سرطان
موضوع	Breast-- Cancer :
موضوع	پستان -- سرطان -- تشخیص
موضوع	Breast -- Cancer -- Diagnosis :
موضوع	قولون -- سرطان
موضوع	Colon (Anatomy) -- Cancer :
موضوع	قولون -- سرطان -- تشخیص
موضوع	Colon (Anatomy) -- Cancer -- Diagnosis :
موضوع	دهانه رحم -- سرطان
موضوع	Cervix uteri -- Cancer :
موضوع	دهانه رحم -- سرطان -- تشخیص
موضوع	Cervix uteri -- Cancer -- Diagnosis :
شناسه افزوده	قنبری مطلق، علی، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده	ایران. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. دفتر مدیریت بیماری‌های غیرواگیر. اداره سرطان.
رده‌بندی کنگره	RC۲۸۰:
رده‌بندی دیویی	۶۱۶/۹۹۴۴۹:
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۰۵۴۹۴:
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیا

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت بهداشت، دفتر مدیریت بیماری‌های غیرواگیر، اداره سرطان
دبیرخانه ملی مدیریت سرطان

www.ketab.ir

دستورالعمل برنامه ملی تشخیص زودهنگام سرطان در ایران

ناشر: انتشارات میرماه

نویسندگان: دکتر علی قنبری مطلق و همکاران
تهیه شده در: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی،
معاونت بهداشت، دفتر مدیریت بیماری‌های غیرواگیر،
اداره سرطان / دبیرخانه ملی مدیریت سرطان

لیتوگرافی و چاپ: نقش جوهر
صحافی: احرار مبین
نوبت و سال انتشار: نخست / ۱۴۰۰
شمارگان: یکصد و ده نسخه
قیمت: ۲۴۰۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۳-۴۴۹-۶

تمام حقوق قانونی اثر محفوظ است.

تهران: نیاوران (شهید باهنر)، خیابان مژده (شهید مقدسی)،
پلاک ۶۴، طبقه ۵، واحد ۱۳، کدپستی: ۱۹۷۱۸۱۵۱۶۶
تلفن: ۲۲۷۷۵۹۲۰۴-۲۲۷۷۵۹۲۰۳-۲۲۷۲۲۹۰۱
فکس: ۲۲۷۲۲۹۰۲

www.mirmah.com info@mirmah.com

سرطان یک بیماری مهم تهدیدکننده زندگی در سراسر دنیا است. بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی، هفتاد درصد موارد مرگ در اثر سرطان در کشورهای با درآمد کم و متوسط رخ می‌دهد که زیر ساخت و منابع برای پیشگیری، تشخیص زودهنگام مناسب و درمان وجود ندارد و یا کافی نیست؛ از این رو تشخیص زودهنگام به عنوان یک بخش راهبردی اساسی در سیستم سلامت و برنامه کنترل سرطان در کنار تشخیص، درمان و مراقبت‌های تسکینی توسط سازمان بهداشت جهانی معرفی شده است. سازمان بهداشت جهانی تخمین می‌زند که در حدود یک سوم سرطان‌ها قابل پیشگیری هستند و یک سوم دیگر، در صورت تشخیص زودهنگام و مداخلات درمانی مناسب، قابل درمان اند. مطالعات نشان می‌دهند که انجام برنامه‌های تشخیص زودهنگام، می‌توانند اثرات چشمگیری داشته باشند. به طور مثال با انجام برنامه‌های غربالگری سرطان دهانه رحم از سال ۱۹۶۰، بالغ بر ۵۰٪ از نرخ بروز این سرطان در کشورهای مورد مطالعه کم شده است.

تشخیص زودهنگام، می‌تواند یکی از کارآمدترین سرمایه‌گذاری‌ها در کنترل سرطان باشد، ولی به سازماندهی پیچیده‌تری نسبت به سایر اجزای اصلی برنامه کنترل سرطان نیاز دارد و سطوح مختلف از جامعه تا ارائه خدمات در حوزه سلامت و بهداشت و از سطح یک تا دو و سه را شامل می‌شود. همچنین الگوی سیاستگذاری و اجرایی این فرایند مستقل از جنبه‌های فرهنگی اجتماعی و اقتصادی کشورها نمی‌تواند عمل نماید. بدون در نظر گرفتن برنامه‌های تشخیص زودهنگام و غربالگری در نظام سلامت و برنامه‌های کنترل سرطان، هزینه‌های درمان افزایش چشمگیری می‌یابد، منابع حوزه سلامت ناکارآمد مصرف می‌شوند و نیاز به مراقبت‌های تسکینی به صورت غیرضرور افزایش می‌یابد.

لازم است بین تشخیص زودرس (Early Diagnosis) و غربالگری (Screening) افتراق قائل شد. هر دوی این مداخلات در ذیل تشخیص زودهنگام (Early Detection) قرار می‌گیرند: تشخیص زودرس در افراد در معرض خطر از طریق افزایش آگاهی در خصوص علایم و نشانه‌های هشداردهنده بروز سرطان انجام می‌شود و غربالگری در افراد سالم به منظور شناسایی ضایعات پیش سرطانی و در مراحل بسیار ابتدایی. برنامه‌های غربالگری به دو شیوه داوطلبانه و نظام‌مند در سطح ملی قابل اجرا هستند. با این حال مطالعات نشان می‌دهد که برنامه‌های غربالگری نظام‌مند، هزینه اثربخشی موثرتری نسبت به الگوهای داوطلبانه و غیرنظام‌مند دارند. یکی از مهمترین علل آن است که در برنامه‌های نظام‌مند غربالگری که زیر ساخت‌ها و الگوهای اجرا، استاندارد شده و تحت نظارت قرار دارد، موارد تشخیص‌های مثبت مازاد (Over Diagnosis) و در نتیجه درمان‌های غیرضروری که به برنامه غربالگری از بعد اجتماعی، روانی و مالی آسیب می‌زند، تحت کنترل هستند. برای انتخاب برنامه‌های تشخیص زودهنگام در جمعیتی که بیشتر سرطان‌ها در مراحل پیشرفته تشخیص داده می‌شوند و آمار مرگ و میر بالا است، سیاستگذاری و استقرار برنامه‌های تشخیص زودرس نیز، راهبردی موثر در کاهش جمعیت مبتلایان به سرطان در مراحل پیشرفته و متعاقباً بهبود میزان بقا است.

سازمان بهداشت جهانی از کشورها خواسته تا برنامه‌ریزی و اجرای برنامه تشخیص زودهنگام و غربالگری را بر اساس مطالعات هزینه-اثربخشی و امکانات و منابع موجود حتماً در برنامه‌های کنترل سرطان وارد نمایند

تا از تاخیر در تشخیص و درمان موثر جلوگیری شود. همچنین این سازمان در سال ۲۰۱۷ "راهنمای تشخیص زودهنگام سرطان" را منتشر نمود که هدف آن کمک به سیاستگذاران و مدیران برنامه‌های کنترل سرطان بوده تا امکان درمان به موقع و افزایش سطح دسترسی به درمان برای همه فراهم شود.

قوانین مصوب در اسناد بالادستی ایران نیز بی‌تردید نقش موثری در پیشبرد اهداف راهبردی فرآیندهای تشخیص زودرس و غربالگری سرطان در کشور داشته است. قانون اساسی ایران در حوزه سیاست کلی سلامت کشور (بند یک اصل ۱۱۰) به اهمیت موضوع و الزام رعایت همه جانبه موضوع پیشگیری از بیماری‌ها پرداخته و آن را مقدم بر درمان دانسته است. یکی از پشتیبان‌های موثر در برنامه تشخیص زودهنگام، سند ملی "پیشگیری و کنترل بیماری‌های غیرواگیر" است که بیماری‌های غیرواگیر را اولویت ملی بر شمرده است. در این سند بر تقویت مداخلات اساسی به منظور تشخیص زودرس و درمان به موقع بیماری‌ها به عنوان راه حل کاهش بیماری‌های غیرواگیر تاکید گردیده است و از آن به عنوان یک سرمایه‌گذاری اقتصادی بسیار عالی که می‌تواند نیاز به درمان‌های پرهزینه را کاهش دهد، اشاره شده است. در این سند، ایران همسو با بیش از ۱۹۰ کشور، بر روی مکانیسم‌های جهانی کاهش بیماری‌های غیرواگیر از جمله سرطان و به عنوان مثال کاهش مرگ‌ومیر زودرس به میزان ۲۵ درصد تا سال ۲۰۲۵ میلادی تاکید دارد.

در سال‌های اخیر همسو با سایر کشورها، دانش علمی در زمینه تشخیص زودهنگام سرطان نیز افزایش داشته و مطالعات موثر توانسته است اطلاعات جامعی از شیوع و هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی سرطان‌های شایع که قابلیت تشخیص در مراحل اولیه دارند را، در اختیار قرار دهد. همچنین توسعه شبکه ملی مراقبت سرطان سطح‌بندی مراکز سرطان بر اساس نوع عملکرد و فرآیند راهبردی مشخص شد و مراکز با عنوان "مراکز پیشگیری و تشخیص زودهنگام سرطان" (تیپ یک) که در آن نوع خدمات، بخش‌ها و تجهیزات استاندارد مورد نیاز اشاره شده است، تعریف گردید. بر همین مبنا و به منظور تجهیز مراکز تیپ یک در بخش دولتی و مراکز دانشگاهی، تفاهم‌نامه‌ای با دولت ژاپن در سال ۱۳۹۵ امضا و مطابق آن تعداد ۵۰ دستگاه ماموگرافی در مراکز استقرار یافت.

لحاظکردن بخش مهم تشخیص زودهنگام در اسناد بالادستی مهم از جمله سند پیشگیری و کنترل بیماری‌های غیرواگیر و سند برنامه ملی مدیریت سرطان و پیگیری‌های اداره سرطان برای اجرای آنها، سبب توفیق‌های چشم‌گیری در این حوزه در سال‌های اخیر شده است. در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۸ رویداد مهم در کشور، وارد نمودن کد تعرفه گلوبال ارائه خدمت تشخیص زودهنگام برای یکی از سرطان‌های زنان (دهانه رحم) که ۱۰ تا ۱۵ سال قبل از بروز ناهنجاری منجر به سرطان قابل شناسایی و مراقبت می‌باشد، بود که توسط شورای عالی بیمه مصوب گردید. همچنین در جدیدترین سند، هیات وزیران بر اساس پیشنهاد از سوی اداره سرطان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تعاون و کار و امور اجتماعی و سازمان برنامه و بودجه کشور و تایید شورای عالی بیمه سلامت کشور و به استناد بند (الف) ماده (۹) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، مصوب سال ۱۳۹۵، در حوزه تشخیص زودهنگام مصوبه‌ای را در تاریخ ۱۴۰۰/۰۵/۰۹ ابلاغ کرد و تمامی خدمات و آزمایش‌های مربوط به حوزه تشخیص زودهنگام در سرطان‌های روده بزرگ، پستان و دهانه رحم را به طور رایگان تحت پوشش بیمه‌های پایه قرار داد، مشروط بر اینکه معرفی بیمار از طریق برنامه نظام ارجاع و پزشک خانواده برای کلیه بیمه‌شدگان مشمول برنامه و با اولویت بیماران روستایی و شهرهای زیر بیست هزار نفر جمعیت، بر اساس استانداردهای ابلاغی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ثبت در سامانه سیمای سرطان (نسخه الکترونیک) صورت پذیرد.

به دلیل اهمیت این مبحث، برنامه تشخیص زودهنگام به عنوان یکی از اجزای اصلی برنامه ملی مدیریت سرطان در ایران شناخته شد. در این خصوص، اهم برنامه‌ها به منظور دستیابی به پوشش همگانی برنامه تشخیص زودهنگام با هدف ارتقای کیفیت و استقرار استانداردهای لازم برای تشخیص افراد در معرض خطر در جهت افزایش بقا و کاهش مرگ و میر و در عین حال جلوگیری از اقدامات تشخیصی غیرضرور و نهایتاً رسیدن به عدالت در سلامت تدوین شد.

دستورالعمل این برنامه با مرور اسناد و شواهد ملی و بین‌المللی و نظر خبرگان و کارشناسان وزارت بهداشت و مشاوران علمی برنامه در سطح ملی و بین‌المللی تدوین شده و پس از مرحله آزمایشی، مورد بازبینی قرار گرفته و اکنون ویرایش دوم آن در جهت اجرا در سطح نظام شبکه بهداشتی درمانی کشور در قالب کتاب پیش رو تقدیم می‌گردد. پیاده‌سازی این برنامه می‌تواند مدل قابل اتکایی برای امکان‌سنجی اجرای برنامه‌های مهم نظام سلامت از جمله پوشش همگانی، دسترسی عادلانه به امکانات و خدمات، ساماندهی نظام ارجاع و پرونده الکترونیک باشد.